

pa och språkliga originalitet hör Stendhal, Balzac och Marcel Proust.

Den romantiska epoken kopplade gärna Saint-Simons namn till Shakespeares. För Stendhal, som ställde Shakespeare framför landsmannen Racine, var läsningen av Shakespeare och Saint-Simon de enda bestående nöjen livet hade att bjuda. Sainte-Beuve kallade honom »un Tacite à la Shakespeare», vilket väl får tolkas som en mästerskapstitel inom såväl historiker- som dramatikerfacket. Yves Coirault har i sin tur väckt frågan om inte Saint-Simon, med sin brist på respekt för *les belles-lettres*, egentligen var en »un Tacite inculte», »en okultiverad Tacitus».

Litteraturen om Saint-Simon är ytterst omfattande, och Stig Strömholm inskränker sig till att nämna några klassiska studier. Ett arbete som han säger sig inte ha haft tillgång till men som en gång tjänade som introduktion till detta författarskap för undertecknad är den lilla, ovan citerade studien *Saint-Simon par lui-même* av den franske författaren och diplomaten François-Régis Bastide. Dennes egen talang för satir kom väl till sin rätt i boken om Saint-Simon, och hans bild av hertigen blev delvis en annan än Strömholms, även om också han satte hertigen mycket högt. Den för många än i dag okände Saint-Simon var för Bastide rentav Frankrikes störste författare. Men den lite skandalbetonade aura som länge kringsvåvat hertigens gestalt inspirerade hans vassa penna, som gärna hemföll åt provokativa, för att inte säga infama formuleringar. »I Saint-Simons liv, så fullständigt fritt från kärlek», skriver han, »intar hatet den ömma känslans plats, det är där hans hjärta når sin fulla blomning» (s. 52).

Minnet av *le grand siècle* inbjuder också till andra, mer sentimentala tolkningar. Genom våra 1800-talsromantiskt färgade läsglasögon förnimmer vi lätt ett slags magiskt skimmer kring kung Ludvigs nedgående sol. Den åtminstone periodvis fromme symbolisten Paul Verlaine har ägnat epoken en sonett, där poeten tycker sig förnimma denna längesedan svunna tids långsamma rytm, lyssna till värtaliga predikanter och möta legendariska gestalter som den kungliga mätressen Madame de Maintenon, hon som »beskyddade änkor och faderlösa» och »vars linnedok kastade en mild och fridfull skugga över det hänförda Frankrike» (*Sagesse d'un Louis Racine, je t'envie!*, *Œuvres poétiques complètes*, Gallimard, Pléiade, Paris 1962, s. 249). Även samtida vittnesbörd som Talleyrands berömda ord om den ojämförliga lyckan att ha fått uppleva *l'Ancien régime* kan ge stöd åt en sådan form av nostalgi. Verkligheten tedde

sig dock för det stora flertalet helt annorlunda, och för förföriska stämninglägen och falska historieuppfattningar i allmänhet är Saint-Simons memoarer ett utmärkt korrektiv.

Sven Björkman

Christopher Tärnströms journal. En resa mellan Europa och Sydostasien år 1746. Kommenterad och bearbetad av Kristina Söderpalm, IK Foundation & Company, London-Whitby 2005, (263 s. Ill.)

Vi närmar oss raskt 300-årsjubileet för Linnés födelse, något som börjar märkas även i bokutgivningen. Ett av de senaste och mest ambitiösa tillskotten är utan tvivel den av IK Foundation & Company påbörjade skriftserien *Mundus Linnaei*, i vilken Christopher Tärnströms resedagbok utgör första byggstenen.

Tärnström var den förste av Linnés lärjungar som år 1746 fick följa med det år 1731 grundade Ostindiska kompaniets fartyg till Kina som naturforskande skeppspräst. Linné hade höga tankar om honom och hoppades mycket av resan, inte minst hägrade utsikten att från Kina få hem något exemplar av tebusken, en förhoppning som varken Tärnström eller hans närmaste efterföljare skulle komma att infria. Till slut, efter decennielånga försök, lyckades det dock sjökaptenen Carl Gustav Ekeberg att hemföra några levande plantor till Linnés oförställda glädje. Tärnström, som seglade med skeppet Calmar, kom över huvud taget aldrig så långt som till Kina utan avled trettiofem år gammal på ögruppen Pulo Condor i nuvarande Vietnam. Om denna gudsförgätta plats skaldade senare den på fartyget Finland medföljande Jacob Wallenberg: »Hunger, törst och sjukdom vike/ Ur dit lilla Finska Rike!/ Men för alting, kära mor,/ För oss ej til Pul-candor.»

Den otursförföljde Tärnströms vetenskapliga resultat blev naturligt nog ringa i jämförelse med vad senare linneaner som Osbeck och Thorén fick gjort; en naturaliesändning från Cadiz var allt lärofadern Linné någonsin fick från honom. Tärnström framstår för övrigt i dagboken som ofta hjälplös. Han är sjösjuk, missnöjd med lönen och sina sysslor som skeppspredikant och allmänt rädd för de faror färden för med sig. Hans försök att stoppa det myckna bruket av svordomar bland sjömännen slog inte bättre ut än att han

hotades till livet. Om hans journal således inte duger för att skapa legender om en vetenskaplig martyr så ger den så mycket mer inblickar i en enskild människas psyke. Likaså får vi utförligt dokumenterat vilka svåra villkor som flera av linneanerna kom att verka under. Närmast rörande är att läsa hur Tärnström en dag till sina samlingar fått en mask, som man »funnit i vårt Skepsbröd eller Svenska skorpor». Vid en landstigning på Java framgår hur han är livrädd för tigrar och ormar. Linné påtalade vid ett tillfälle att mången drog sig för att resa till Ostindien efter att i handskrift ha »läsit Ternströms journal».

Allt i dagboken är nu inte skrämmande utan tvärtom lockande, inte minst partiet om Cadiz är intressant och detaljrikt, och det är därför glädjande att den således äntligen givits ut – och det på alla vis föredömligt. Till själva dagboken, som omfattar 99 trycksidor, har fogats en inledning av Kristina Söderpalm som sätter in Tärnström i ett större sammanhang. Härtill kommer en utförlig kommentardel med förklaringar av ord och fakta, fyra appendix som bland annat innehåller de instruktioner som Tärnström fick med sig hemifrån, liksom generösa sak- och personregister. Illustreringen är rikhaltig och sorgfällig.

Jakob Christensson